

Úmluva OSN o právech osob
se zdravotním postižením

Příručka dobrých a slibných praktických postupů

IDEA 12

2017

INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ O ČLÁNKU 12

www.idea12.eu

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

1 Obsah

1	Obsah.....	2
2	Úvod	3
3	Rozhodování s podporou	4
4	Jak vypadá nejlepší, dobrá a špatná praxe v poskytování podpory při rozhodování?	6
5	Předpokládaná kritéria dobré praxe poskytování podpory v rozhodování.....	7
6	Oblasti rozhodování s podporou	9
6.1	Rozhodování týkající se přístupu ke spravedlnosti a právní ochraně – příklady dobré praxe	9
6.2	Rozhodování týkající se finančních záležitostí – příklady dobré praxe	10
6.3	Rozhodování týkající se každodenního života – příklady dobré praxe.....	13
6.4	Rozhodování týkající se rodičovství – příklady dobré praxe	16
6.5	Rozhodování ohledně zdravotní péče – příklady dobré praxe.....	17
6.6	Rozhodování ohledně vzdělávání a práce – příklady dobré praxe.....	19
6.7	Budování sítě podpory – příklady dobré praxe	20
6.8	Rozhodování týkající se budoucnosti – příklady dobré praxe	21
7	Jak řídit proces poskytování podpory v rozhodování – dobrá praxe	23
7.1	Otázky komunikace	23
7.2	Zvládání rizik a řešení chyb.....	25
8	Vzájemná pomoc při rozhodování.....	28
9	Závěry	29
10	Užitečné zdroje.....	30
10.1	Obecné informace o rozhodování s podporou	30
10.2	Příklady pilotních projektů poskytování podpory v rozhodování	30

2 Úvod

Příručka je určena lidem, kteří poskytují školení v oblasti poskytování podpory při rozhodování. Obsahuje jak obecné informace o poskytování podpory při rozhodování, tak některé příklady dobré praxe v rozhodování s podporou.

Příručka byla vytvořena v rámci projektu IDEA 12¹. IDEA 12 je zkratka názvu celého projektu „Inkluzivní směr ve vzdělávání dospělých v souvislosti s článkem 12“. Přispívá k širší implementaci článku 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, jež vyžaduje koordinovanou mezinárodní činnost.

Projekt probíhá po dobu 28 měsíců od 1. 9. 2016 do 31. 12. 2018 a je financován ze dvou zdrojů ERASMUS+ KA2 – Spolupráce za účelem inovací a výměny zkušeností s dobrou praxí a Strategické partnerství v oblasti vzdělávání dospělých. Jde o projekt č. 2016-1-CZ01-KA204-023975.

Na projektu pracuje Quip (Česká republika) ve spolupráci s organizacemi Krajina harmónie (Slovensko), Plena Inclusión España (Španělsko), Resursu Centrs Zelda (RC Zelda) (Lotyšsko), Change (Velká Británie), Tuya (Španělsko), Asociacija Lietuvos neigaliuju forumas (Litva) a Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (Česká republika).

Příručka vznikla na základě zpráv, akademické literatury, webových stránek a praktických postupů používaných jednotlivými partnery projektu, kteří popisují příklady dobré praxe na základě předlohy navržené organizací RC Zelda.

---

¹ <http://www.idea12.eu/>

3 Rozhodování s podporou

Rozhodování s podporou je široký pojem, který zahrnuje celou řadu právních mechanismů a který se používá jako alternativa k omezení právní způsobilosti. Právní způsobilost člověka je plně zachována, ačkoli v některých oblastech vyžaduje určitou podporu, kterou poskytuje jeden nebo více podpůrců.

Rozhodování s podporou je proces přijetí rozhodnutí, v kterém podpůrce nebo podpůrná síť (obvykle jde o dvě až pět osob) pomáhá člověku s postižením plánovat si budoucnost a rozhodovat se o svém životě, zdraví, sociální péči, financích a majetku na základě vlastní vůle, preferencí a práv². Podpůrci jsou obvykle lidé, které si podporovaná osoba sama vybere (mohou to být rodinní příslušníci, kamarádi, ochránci profesních zájmů nebo poskytovatelé péče). Podpůrcem nemůže být jmenován nikdo proti vůli podporované osoby.

Rozhodování s podporou může být zcela neformální, tj. je poskytováno takzvanými přirozenými podpůrci, nebo může být formální, kdy je podpůrce formálně uznán a ustanoven soudem, notářem, na základě občanské smlouvy atp. Oblasti a rozsah rozhodování mohou být určeny soudem³ na základě práv, vůle a preferencí dané osoby a v souladu s nimi.

Vztah mezi podpůrcem a podporovanou osobou musí být založen na důvěře. Podpůrce musí plnit své povinnosti v souladu s právy, vůlí a preferencemi podporované osoby. Podpůrce pomáhá podporované osobě pochopit informace a rozhodnout se na základě práv, vůle a preferencí a rovněž vysvětluje postavení podporované osoby třetím stranám a pomáhá při komunikaci s nimi.

Hlavní výhody poskytování podpory při rozhodování jsou definovány takto:

1. Chrání individuální autonomii a univerzální povahu faktu, že každý člověk je osobnost.
2. Přináší užitek jednotlivcům, rodinám i společnosti.
3. Pomáhá snižovat izolovanost osob s postižením, zvyšuje jejich nezávislost a umožňuje jim lepší integraci do komunity, v níž žijí.

Je pravděpodobnější, že osoby s postižením budou mnohem spokojenější s výsledky, pokud jim bude v procesu rozhodování⁴ dána možnost vyjádřit své názory.

Proč potřebujeme rozhodování s podporou? Příběh ze Spojeného království (Change, Spojené království)

Toto je příběh, který popsala Joanne na blogu organizace Change (VB)⁵. Joanne měla snoubence, jmenoval se Lee, velice se milovali a chtěli se vzít. Lee žil do svých 18 let s rodiči a pak se přestěhovali do chráněného bydlení, aby se připravil na samostatný život. Pak přešli do chráněného bydlení, kde už si nemohl vybírat, a kde mu pečovatelky říkaly, co má se svým životem dělat. Nebyl tam spokojený.

² <https://www.alrc.gov.au/publications/will-preferences-and-rights>

³ Modely jsou v různých zemích různé. V některých zemích soud spolurozhoduje o tom, zda člověk potřebuje podporu v rozhodování. V několika zemích se však nyní vyvíjejí modely rozhodování s podporou prostřednictvím řady pilotních projektů a v mnoha případech jsou tyto projekty realizovány bez odpovídajících právních předpisů a bez účasti soudů.

⁴ Supported Decision Making. Good practice guide:

http://www.mwscot.org.uk/media/348023/mwc_sdm_draft_gp_guide_10__post_board__jw_final.pdf

⁵ <https://changepeoplephilipa.wordpress.com/2017/05/>

Pečovatelky nedovolovaly Joanne, aby u něho zůstávala, a to pro ně bylo hrozné, protože chtěli vést intimní život, jenže pečovatelský dům rozhodoval o všem za ně.

Mohli spolu zůstat přes noc jenom v den, kdy se Leeův bratr ženil. Asi za měsíc poté Lee zemřel.

Joanne byla zoufalá a rozhodla se, že svůj příběh poví všem, kdo pracují ve zdravotnictví a v sociálních službách, aby si uvědomili, jak důležité je pro osoby s potížemi v učení mít láskyplný vztah, intimitu a možnost trávit čas spolu s milovanou osobou.

Tipy a náměty pro školitele:

Přestože příběh Joanne nepředstavuje dobrou nebo slibnou praxi, můžete se o něm zmínit ve chvíli, kdy budete hovořit o tom, jak důležité je rozhodování s podporou v životě jiných lidí. Joanne si přála svůj příběh zveřejnit, aby o něm slyšelo co nejvíce lidí, takže jej prosím zmiňujte při každé vhodné příležitosti.

V nedávno publikovaném článku *Budoucí rozvoj v rozhodování s podporou (Future Directions in Supported Decision-Making)*⁶ autoři zmiňují, že nejdůležitějším prvkem rozhodování s podporou je „udělat si čas, naslouchat a komunikovat“, neboť osoby s kognitivním a intelektovým postižením potřebují na zpracování informací a na komunikaci více času.

Získat představu o tom, jak vypadá dobrá praxe v rozhodování s podporou, je velmi důležité, protože podle autorů sice existuje volání po přechodu od náhradního rozhodování k rozhodování s podporou, ale v různých zemích lze pozorovat potíže se zaváděním těchto mechanismů, protože právní úprava je založena na konceptech opatrovnictví, tj. náhradním rozhodování.

---

⁶ Anna Arstein-Kerslake, Joanne Watson, Michelle Browning, Jonathan Martinis, Peter Blanck. *Disability Studies Quarterly* Volume 36, Issue No. 4 (2016), <http://dsq-sds.org/article/view/5070/4549>

4 Jak vypadá nejlepší, dobrá a špatná praxe v poskytování podpory při rozhodování?

Přestože v dnešní době vidíme, že termíny jsou používány zcela vágně, existují definice, jež by podle našeho názoru měly být brány v úvahu, pokud nechceme mást školitele a praktiky, kteří budou tento materiál používat.

Především se domníváme, že je lepší vyhýbat se pojmu „nejlepší praxe“, protože to technicky znamená, že něco je lepší než něco jiného, což je zapotřebí prokázat pomocí systematického výzkumu a pak to musí být obecně přijato jako nejlepší. Takže k používání tohoto termínu potřebujeme určité množství důkazů, abychom prokázali, že danou praxi lze uplatňovat ve většině kontextů a situací.

Přesnějším termínem pro všechny postupy spojené s poskytováním podpory při rozhodování je označení „dobrá praxe“ nebo „slibná praxe“, neboť jde o relativně novou věc a postupy zatím nebyly systematicky posuzovány a zkoumány. Tyto termíny neznamenají, že naše postupy (praxe) jsou ty jediné správné, ale jde o mechanismy, které se uplatňují, vyhodnocují, které přinesly dobré výsledky a daly by se to vyzkoušet i v jiných situacích. Proto navrhuje, abyste při uvádění příkladů dobré praxe odkazovali i na hodnocení, pokud bylo provedeno (včetně reakcí podporované osoby).

Existuje ještě přesnější termín, který by se mohl v některých případech hodit lépe – „formující se praxe“. Jde o ty případy, kdy si nejsme jisti, zda výsledky budou dobré, a naše hodnocení vychází spíše z úvah, názorů nebo velmi omezených dat. Ze stejného důvodu se v této publikaci používá termín „slibná“ praxe. Popisované postupy jsou inovativní a experimentální, ale zatím nebyla prozkoumána jejich účinnost a nebyly odzkoušeny. Většina těchto postupů ale může být dále rozvíjena, aby lépe dosáhla svých cílů.⁷

V akademické literatuře jsou pojmy „dobrá praxe“ a „slibná praxe“ používány jako synonyma, a proto v naší příručce budeme nadále používat termín „dobrá praxe“.

Pokud se hovoří o špatné praxi v rozhodování s podporou, lze klasifikovat několik problematických okruhů. Ti, kdo praktické postupy implementují, nerozvíjejí odborný výzkum. Poskytování podpory při rozhodování se tak stává pouhou sociální službou a nikoli praxí vedoucí k transformaci. Jestliže se uplatňuje praxe rozhodování s podporou u osob s komplexními potřebami nebo u osob majících v důsledku svého postižení těžké komunikační problémy, je zapotřebí zvláštní ochrana.⁸

---

⁷Guide of promising practices on legal capacity and access to justice, http://www.ajupid.eu/images/documents/promising_practices/BAG_AJUPID_UK_2015_BV.pdf, str. 4

⁸Anna Arstein-Kerslake, Joanne Watson, Michelle Browning, Jonathan Martinis, Peter Blanck. Disability Studies Quarterly Volume 36, Issue No. 4 (2016), <http://dsq-sds.org/article/view/5070/4549>

5 Předpokládaná kritéria dobré praxe poskytování podpory v rozhodování

V rámci projektu "Přístup ke spravedlnosti pro osoby s postižením intelektu", jež realizuje pět partnerských organizací⁹, byla vydána "Příručka slibných praktických postupů při řešení právní způsobilosti a pro přístup ke spravedlnosti". Příručka obsahuje slibné postupy založené na hodnotách a filozofii rozhodování s podporou a zaměřuje se na takové prvky, jako je podpora osob s postižením při jejich vlastním rozhodování a zajištění přímého přístupu ke spravedlnosti s tím, že je založena na uznání jejich samostatnosti a kontroly nad vlastním životem a na zjišťování jejich práv, vůle a preferencí.¹⁰

Jak vypadá dobrá praxe poskytování podpory v rozhodování s podporou? Příběh z Velké Británie (Change, Spojené království)

Jane: „Dobrá praxe je tehdy, když mi lidé dají vybrat. Pro některé pečovatele znamenám jen práci, protože mi neumí položit správné otázky. Např. vejdou ke mně do pokoje a řeknou, že je třeba se jít vykoupat. Nezeptají se mě, kdy bych se chtěla jít vykoupat. Když mi poskytují správnou podporu a mám možnost se sama rozhodnout, cítím se skvěle.“

Referenční dokument projektu IDEA 12 „Inkluzivní vzdělávání o článku 12“ obsahuje nejdůležitější zásady pro rozhodování s podporou, jež jsou založeny na koncepcích a principech používaných pro implementaci článku 12 Úmluvy:

1. „Osoby se zdravotním postižením mají, na rovnoprávném základě s ostatními, právní způsobilost ve všech oblastech života.“ V praxi to znamená, že lidé činí rozhodnutí a tato jejich rozhodnutí jsou respektována. Odst. 2 čl. 12 Úmluvy.
2. „Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat.“ Odst. 3 čl. 12 Úmluvy.
3. „Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby všechna opatření, která se týkají uplatnění právní způsobilosti, poskytovala, v souladu s mezinárodním právem v oblasti lidských práv, odpovídající a účinné záruky zamezující zneužití. Tyto záruky musí zajistit, aby opatření týkající se uplatnění právní způsobilosti respektovala práva, vůli a preference dané osoby, zabraňovala konfliktu zájmů a nevytvářela prostor pro nežádoucí ovlivňování, byla přiměřená a odpovídala situaci dané osoby, byla uplatňována po nejkratší možnou dobu a podléhala pravidelnému přezkumu odpovědným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudem.“ Odst. 4 čl. 12 a čl. 16 Úmluvy.
4. Státy přijmou příslušná opatření pro zajištění přiměřené úpravy, která umožní osobám se zdravotním postižením uplatňovat na rovnoprávném základě s ostatními svá lidská práva. Odst. 3 čl. 5 Úmluvy.¹¹

⁹ Šlo o projekt těchto partnerů: Foundation NET (Bulharsko); Service Foundation for People with Intellectual Disability (Finsko); National Federation of Service Providers for Persons with Disabilities (Francie); Hand in Hand Foundation (Maďarsko); National Federation for Voluntary Bodies (Irsko).

¹⁰ Guide of promising practices on legal capacity and access to justice, http://www.ajupid.eu/images/documents/promising_practices/BAG_AJUPID_UK_2015_BV.pdf, p. 4

¹¹ Inkluzivní vzdělávání o čl. 12 Referenční dokument projektu IDEA 12, dostupný zde: <http://www.idea12.eu>

Jelikož rozhodování s podporou je často ustaveno jako právní a sociální služba, je důležité vědět, jaká jsou kritéria dobré praxe při poskytování služeb. Projekt "Dobrá praxe ve službách pro osoby s potížemi v učení" (2012) definoval následující ukazatele dobré praxe:

1. Spolupráce, tj. zapojení uživatele služby do plánování služeb a v některých případech do jejich poskytování.
2. Přístup založený na schopnostech – zjistit, jaké jsou silné stránky uživatele služeb a co dokáže dělat, než zdůrazňovat to, co sám nedokáže a nemůže udělat.
3. Budování kapacit v komunitě, kdy lidé s postižením mohou postupně více a více spoléhat na podporu komunity.
4. Posun k integrovaným službám, které spojují zdravotní péči, domácí péči a trávení volného času.
5. Musí jít o personalizaci a individuální přístup, nikoli o pouhé opatření pro snížení nákladů.¹²

Vezmeme-li v úvahu tyto ukazatele a rovněž to, že rozhodování s podporou nepředstavuje poskytování služby, ale podporu potřebnou k tomu, aby člověk mohl uplatňovat svá lidská práva, jsme přesvědčeni, že kritéria dobré praxe při poskytování podpory v rozhodování by mohla vypadat následovně:

- Rozhodování by mělo být participativní.
- Mělo by být založeno na silných stránkách a dovednostech dané osoby, na její vůli, preferencích a právech.
- Nemělo by se omezovat a být zaměřeno jen na poskytování služby, ale mělo by být orientováno na život v komunitě.
- Podle možností by mělo zahrnovat osobní příběhy konkrétních lidí.

Když jsme s ohledem na všechny zmíněné aspekty žádali od partnerů projektu, aby popsali dobrou praxi, chtěli jsme, aby se zaměřili na osobní příběhy v různých oblastech rozhodování a aby nabídli podrobný popis případu konkrétního člověka: cíle, výchozí situace, silné stránky a schopnosti podporované osoby, její sny o budoucnosti atd. i její aktivní roli. Chtěli bychom znát, kdo se zúčastnil rozhodování (zejména jakou roli hráli lidé z místní komunity), jak vypadaly aktivity či jednotlivé kroky (se zaměřením na rozhodování a principy), co bylo nejdůležitější pro úspěšné poskytnutí podpory při rozhodování (např. komunikační záznamové tabulky nebo spolupráce s určitým člověkem) a jaké zdroje byly potřebné. Domnívali jsme se rovněž, že tyto personalizované popisy by se měly týkat osob různého pohlaví, kultury a věku. Pokud již byla daná praxe určitým způsobem prozkoumána, požádali jsme o zahrnutí výsledků a hodnocení a požádali jsme také o uvedení příkladů, které by se daly použít nebo zopakovat v jiných zemích.

U příkladů, které byly spojeny s dobrým osobním příběhem, jsme dali přednost tomu, aby byly použity jako popis dobré praxe a nikoli jako obecné informace o různých pilotních projektech rozhodování s podporou. Tento materiál bude užitečný a názorný pro školitele v oblasti podporovaného rozhodování.

---

¹² <http://nationalforums.co.uk/uploads/docs/21/good-practice-project.pdf>

6 Oblasti rozhodování s podporou

6.1 Rozhodování týkající se přístupu ke spravedlnosti a právní ochraně – příklady dobré praxe

Jedním z příkladů slibné praxe založené na principech rozhodování s podporou, jak je popsána v „Příručce slibných praktických postupů při řešení právní způsobilosti a pro přístup ke spravedlnosti“, je projekt "Podpora osob s postižením v soudním řízení"¹³ implementovaný organizací National Advocacy Service for People with Disabilities (NAS) v Irsku.

V rámci tohoto projektu byla zavedena bezplatná služba obhajoby vycházející z principů rozhodování s podporou. Obhájci, kteří poskytují tuto službu, pomáhají lidem s řešením právních a trestních záležitostí, při soudních řízeních a různých schůzkách, také pomáhají pochopit obsah dokumentů, procesní postupy a přijímaná rozhodnutí. Nabízejí porady ohledně jiných právních záležitostí. Tento projekt je speciálně zaměřen na otázky ochrany dětí s cílem zajištění rovného přístupu ke spravedlnosti pro rodiče s postižením.

„Příručka slibných praktických postupů při řešení právní způsobilosti a přístupu ke spravedlnosti“ obsahuje následující konkrétní příběh ukazující, jak tato praxe fungovala:

Příklad dobré praxe při poskytování podpory v rozhodování při řešení přístupu ke spravedlnosti a právní ochraně – National Advocacy Service for People with Disabilities (NAS)¹⁴, Irsko

Johna doporučili do NAS pracovníci služby podporovaného zaměstnání, neboť vzniklo podezření, že jeden z členů rodiny vybíral z Johnova účtu peníze bez jeho souhlasu.

Obhájce podpořil Johna v tom, aby kontaktoval policii a nahlásil podezření. Dále bylo zapotřebí podat žádost k místnímu okresovému soudu o vydání příkazu k soudní ochraně. Další podpora mu byla poskytnuta při hledání nového ubytování a při nastavení přístupu k bankovnímu účtu, který bude mít jen John sám.

Tipy a náměty pro školitele:

Tento příběh lze využít ve chvíli, kdy se probírá zajištění spravedlnosti pro osoby s postižením. Připomíná podobné zkušenosti z jiných zemí, neboť problémy, s nimiž se lidé se zdravotním postižením potýkají, jsou podobné bez ohledu na kulturní či geografické rozdíly.

Pokud se kurzu účastní obhájci a právníci, lze Johnův příběh také využít k předvedení rozhovoru mezi podporovanou osobou, podpůrcem a policií, když nahlašuje trestný čin (pro účely školení je lepší vybrat nějaký lehčí trestný čin). V takové malé skupině by měl být i pozorovatel, který může podporované osobě poskytnout zpětnou vazbu a poukázat na prvky rozhodování s podporou, jež se v hovoru objevily. V takovém případě je důležité získat zpětnou vazbu i od podporované osoby a policisty – v čem se tyto prvky lišily.

¹³Guide of promising practices on legal capacity and access to justice, http://www.ajupid.eu/images/documents/promising_practices/BAG_AJUPID_UK_2015_BV.pdf, str. 49-52

¹⁴ Ibid.

6.2 Rozhodování týkající se finančních záležitostí – příklady dobré praxe

Finanční otázky jsou pro osoby s postižením velmi důležité. Jejich řešení vyžaduje řadu dovedností, a znalosti k pochopení hodnoty a významu peněz. Finanční záležitosti rovněž představují oblast pro možné vykořisťování a zneužívání, jak bylo popsáno v případě Johna; proto tak často dochází v této sféře k náhradnímu rozhodování za osoby s postižením.

V poskytování podpory při rozhodování ve finančních záležitostech je třeba brát v úvahu několik důležitých faktorů – to, jak daná osoba dříve spravovala své finance a jaký měla k penězům vztah, co u ní při rozhodování o financích funguje a co nefunguje atd. Je také velmi důležité si uvědomit, že každý člověk je schopen po určité době své dovednosti rozvíjet a zlepšovat (viz příklad uvedený níže).

Příklad dobré praxe při rozhodování s podporou v souvislosti s běžnými finančními záležitostmi – RC Zeldy (Lotyšsko)

Anton je mladý muž s postižením, který má plnou právní způsobilost. Právě začal žít v běžné komunitě. Jeho podpůrce, který je sociálním pracovníkem organizace RC Zeldy, mu poskytuje podporu při finančním rozhodování. Anton až doposud žil v různých zařízeních a nikdy neměl možnost naučit se zacházet se svými penězi.

Při placení účtů je Anton velmi odpovědný, takže když na účet dostane sociální dávky, nejdříve ze všeho zaplatí účty. Peníze, které mu zůstanou, dokáže utratit velmi rychle během jediného dne za cukrovinky, oříšky, velmi drahé jídlo nebo oblečení. Když žil v ústavu, dokázal přežívat díky tomu, že mu zaměstnanci nebo jiní obyvatelé ústavu něco dali, ale ve chvíli, kdy začal žít v běžné komunitě, už to nebylo možné. A on si to uvědomil.

Proces poskytování podpory při rozhodování byl rozdělen do několika etap:

- 1) Přestože Anton platí své účty, udělal několik početních chyb na účtech a nedokázal používat internetové bankovníctví sám – požádal svého podpůrce, aby mu s placením účtů pomáhal.
- 2) Zpočátku společně s podpůrcem navštívili několik obchodů, kde se rozhodovalo o každé konkrétní věci, kterou si koupil. Ukázalo se, že mladý muž se nikdy nepodíval na cenu za 1 kg zboží, pouze na cenu za jedno balení, takže při nakupování potravin utrácel víc, než mohl dovolit.
- 3) Potom společně s podpůrcem začali psát seznamy věcí, které je třeba nakoupit, a určili částku, již bylo možné při každém nákupu utratit. Tak se podařilo vyhnout se nákupu nepotřebných věcí. Anton se naučil dělat rozumné nákupy (potraviny na jeden týden).
- 4) Anton požádal svého podpůrce, aby převedl peníze, jež nepotřeboval na nákup, na zvláštní účet, ke kterému neměl kartu. Bylo to Antonovo rozhodnutí vycházející z jeho vlastního vyhodnocení způsobu užívání peněz: „Utratím moc!“ To znamenalo, že:
  - a) mnoho nákupů dělá impulsivně, protože mu to dělá radost a uvolňuje stres;
  - b) pokud mu ale nezbyvají peníze, stres naopak narůstá.

V té době měl Anton velké potíže s tím, jak dlouhodobě zacházet s penězi (nešlo o nákupy na jeden den, ale na celý měsíc).

Jeho podpůrce získal přístup do Antonova internetového bankovníctví. Anton požádal, aby peníze mezi účty mohl převádět na jeho žádost pouze podpůrce, ale současně platilo, že Anton sám se může kdykoli dostat ke svým penězům a různě je převádět.

Po roce zaznamenal Anton se svým podpůrcem značné zlepšení v oblasti zacházení s penězi. Anton se proto začal přihlašovat do internetového bankovníctví a platit si své účty sám. Rovněž se rozhodl nechávat si nějaké zbylé peníze na kartě, aby je měl k dispozici o víkendu. Ukázalo se, že někdy tam zůstanou i dva dny, když se rozhodne, že si zrovna nepotřebuje nic důležitého koupit.

Tipy a náměty pro školitele:

Antonův příběh lze využít pro účely vzdělávání jako ilustraci toho, jak lze poskytnout podporu při plánování rozpočtu. Poté, kdy účastníky kurzu seznámíte s Antonovým příběhem, můžete zadat malé cvičení na plánování rozpočtu. Účastníci se rozdělí na malé skupinky, v každé z nich vystupuje jeden účastník jako osoba s postižením a účastníci se snaží naplánovat rozpočet v souladu s principy rozhodování s podporou.

Jedním z úkolů je naplánovat určitou částku, jež představuje penzi nebo měsíční sociální dávku, a použít přitom mechanismy rozhodování s podporou. Podporovaná osoba může hovořit o typických problémech s financemi – úvěry a dluhy, spontánní nebo drahé nákupy, problémy s různými závislostmi, které mohou znamenat finanční zátěž. Je dobré mít ve skupině pozorovatele, který podporované osobě poskytuje zpětnou vazbu.

Každý člověk, včetně osob využívajících při rozhodování podporu, může řešit složité finanční záležitosti, při nichž je třeba učinit několik finančních rozhodnutí najednou – např. smlouvy týkající se nemovitostí (nákup, prodej, pronájem bydlení), investování nebo spoření či vydávání peněz na nákup každodenních potřeb, kdy je do procesu poskytování podpory při rozhodování zapojeno více lidí. Zde je konkrétní případ člověka s komplikovanými potřebami ze Slovenska:

Příklad dobré praxe rozhodování s podporou při řešení složitých finančních záležitostí – Krajina harmónie (Slovensko)

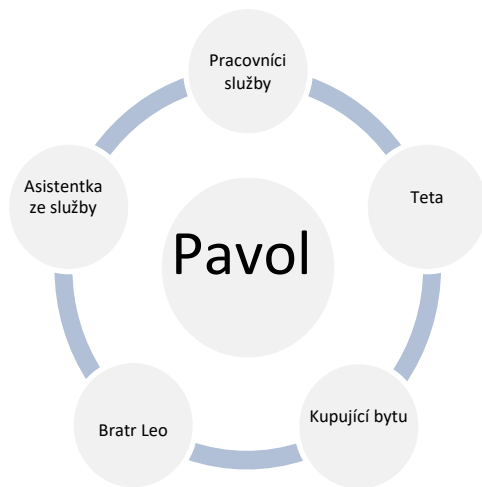
Pavol a Leo jsou bratři s postižením, kterým nedávno zemřel otec. Leo žil s otcem ve třípokojevém bytě a Pavol bydlel v chráněném bydlení, jež nabízela nevládní organizace specializující se na podporu v bydlení. Pracovníci této služby věděli o rozhodování a podporou, takže byl zahájen proces týkající se finančních otázek. Především vznikl kruh přátel, který tvořilo několik kamarádů obou bratrů, jejich teta a pracovníci služby. Protože bratři neuměli číst, členové kruhu podpory jim pomohli s pochopením všech potřebných dokumentů.

Během tohoto procesu učinili bratři několik důležitých rozhodnutí týkajících se financí:

- Otcův pohřeb – náklady uhradila teta, ale bratři to splatili později, když dostali dědictví.
- Notářský poplatek za vyřízení záležitostí s nemovitostí – s podporou služby bratři uzavřeli smlouvu o minimální měsíční platbě a všech požadavcích dědického řízení.
- Otcův dluh vůči bance – rozhodování bylo velmi obtížné a vyžadovalo dlouhý proces individuálního porozumění a vyhodnocení rizik; co se stane, pokud banka provede exekuci. Současně ale bratři nechtěli přijít o byt. Nakonec se rozhodli třípokojevý byt prodat a koupit místo toho byt jednopokojevý.
- Plánování rozpočtu – oba bratři si našli podpůrce, kteří jim pomáhali hradit běžné náklady a výdaje (jeden kamarád a jeden pracovník služby).

- Podej bytu a výběr nového – s podporou pracovníků služby si bratři vybrali nejlepší možnou variantu z nabízených bytů a zaplatili za něj penězi, které získali za prodej většího bytu.
- Zaplacení účtů (otcův dluh, notářský poplatek) – pracovníci služby připravili podrobný účet obsahující všechny dlužné částky a bratři se rozhodli tento účet zaplatit.
- Vlastnictví bytu – bratři se dohodli, že vlastníky bytu budou oba dva s tím, že Leo v něm bude bydlet a Pavol zůstane v chráněném bydlení.
- Peníze na účtech – rozhodli se, že budou mít peníze každý na svém účtu, aby se mohli rozhodovat, jak je chtějí utratit.

Pro Lea i Pavola byl velmi důležitý kruh podpory. V určitých chvílích pro ně bylo velmi těžké pochopit postupy, právní záležitosti, pravidla a smlouvy. Takto vypadal jejich kruh podpory:

Poučení, které vyplynulo z tohoto rozhodování, zní, že je důležité rozdělit velké rozhodnutí na menší a naplánovat jednotlivé kroky.

1. Jak zaplatit za byt
2. Jak zaplatit dluh
3. Jak prodat byt
4. Jak koupit nový byt
5. Jak hradit běžné náklady

Je také velmi důležité, aby členové kruhu podpory měli možnost konzultovat finanční rozhodování s právníky.

Tipy a náměty pro školitele:

Příběh Pavola a Lea je dobrou příležitostí pro procvičování podpory při rozhodování v případech, kdy je zapojeno více lidí. Při výuce můžete vytvořit skupinu čtyř lidí, v nichž budou dva lidé s postižením a dvě podporující osoby. Představte si, že máte udělat rozhodnutí týkající se dědictví, a potom dejte podporovaným lidem dvě karty, které nemají nikomu ukazovat. Na kartách budou napsány protikladné výroky (třeba „Chci prodat byt“ nebo „Chci, aby to zůstalo tak, jak to je nyní“) a potom nějaké důvody, proč prosazovat prodej („mít peníze na jídlo“, „zaplatit dluhy“ nebo „nemuset se strachovat o budoucnost“) a proti prodeji („zachovat si pocit domova“). Dále pak nějaké výroky, se kterými lze souhlasit („Mohu s bratrem žít v tomhle bytě, což by mohlo přinést úspory za nájem“ nebo „Prodejem bytu pomohu bratrovi“).

6.3 Rozhodování týkající se každodenního života – příklady dobré praxe

Je důležité si uvědomit, že rozhodování týkající se každodenního života představuje to hlavní v životě každého z nás a může výrazně ovlivňovat to, jak se ve světě cítíme. Když člověk ztrácí kontrolu nad svým životem, tak se potom zlobí nebo je deprimován. To někdy platí i pro lidi s postižením.

Opravdu jsem si to chtěl udělat sám a ne, že to za mě udělá bratr! – Příběh Shauna ze Spojeného království (Change, Spojené království)

Shaun: „Potřeboval jsem pomoc zřídit bankovní účet. Můj podpůrce se mě zeptal, s čím nejvíc potřebuji pomoc, co mi dělá největší starost. Opravdu jsem si to chtěl udělat sám, a ne že to můj bratr udělá za mě. Já sám jsem se rozhodl, u které banky chci být. Můj podpůrce mi pomohl tím, že mi ukázal možnosti bankovních účtů. Předtím jsem nikdy bankovní účet nepoužíval. Můj bratr mě má moc rád, ale je spíš jako můj rodič. Chtěl jsem nakupovat sám, ale on mi říkal, že bych to mohl poplést, že by mi špatně vrátili. Hádali jsme se kvůli tomu a nakonec jsem musel jít s ním a on rozhodoval za mě, jaké jídlo nakoupíme. Hrozně mě to štvalo a frustrovalo, protože jsem cítil, že nemám žádnou moc. On tu moc měl. Teď žiji sám a všechno si rozhoduji sám, chodím sám do banky, jezdím sám do Thajska, sám si vařím a taky pracuji. Když potřebuji podporu, požádám o ni, ale tak, jak chci já.“

Tipy a náměty pro školitele:

Požádejte účastníky, aby utvořili dvojice – podpůrce a podporovaná osoba. Podporovaná osoba chce jít nakoupit. Dejte účastníkům 5 minut na to, aby si ve dvojici připravili seznam toho, „co se má“ a „co se nemá“ dělat, jinými slovy, co by měli udělat společně a co ne, aby se dosáhlo požadovaného cíle – podporovaná osoba si nakoupí to, co sama chce, za peníze, které si může dovolit utratit.

Požádejte dvojice, aby seznamy představily celé skupině. Zdůrazněte podobné a rozdílné věci – díky čemu je taková podpora skutečně individuální?

Nesmíme zapomínat ani na to, že běžný život lidí s postižením má jiné dimenze. Jednu z důležitých dimenzí představují služby, které jsou jim poskytovány a které jsou zaměřeny na podporu v každodenním životě osoby s postižením. Bohužel dochází k tomu, že tam, kde se nevytvoří prostor

pro rozhodování samotného člověka s postižením, již služby neznamenají jeho podporu, ale slouží zájmům jiných lidí.

Projekt "Self-Directed Support" (Podpora řízená člověkem) si kladl za cíl prosazovat rozhodování s podporou především v oblasti poskytování služeb, takže osoba s postižením si mohla sama vybrat, jakou podporu chce každodenně využívat, a mohla se účastnit jejího organizování. Tento projekt realizovala organizace Service Foundation for People with an Intellectual Disability (Nadace pro služby lidem s postižením intelektu) ve Finsku v letech 2010–2013. Centrem pozornosti byli v tomto projektu lidé s postižením, pro které byly připraveny následující kroky: 1) plánování zaměřené na člověka, 2) vyhodnocení potřeb podpory, 3) sestavení osobního rozpočtu, 4) zpracování plánu podpory, 5) personalizace podpory, 6) hodnocení. Tento projekt přinesl velmi inspirující výsledky, neboť při stejných nákladech dosáhl lepších výsledků než tradiční poskytování služeb.

„Příručka slibných praktických postupů při řešení právní způsobilosti a pro přístup ke spravedlnosti" obsahuje i následující příběh, kde se tato dobrá praxe ukázala jako velmi prospěšná.

Příklad dobré praxe poskytování podpory v rozhodování týkajícím se každodenního života – podpora zaměřená na člověka, Finsko, Service Foundation for People with an Intellectual Disability¹⁵:

Sirpa žila téměř 30 let v různých chráněných bydleních. Trpěla, protože bydlení i služby byly příliš institucionalizované: „Měli jsme přesně stanovenou dobu na jídlo a další rutinní činnosti. Služba nebyla přizpůsobená individuálním představám a potřebám člověka," stěžovala si Sirpa. Nechtěla již žít v takovémto zařízení, a proto na ni pohlíželi jako na „problematického klienta". Život se jí změnil v roce 2012, kdy se přestěhovala do vlastního domova. „Byla to obrovská změna. Začala jsem lépe spát, protože tam bylo ticho. Mohu si nyní dělat, co chci, a mám osobní asistenty, kteří udělají to, o co je požádám.“

Sirpě poskytují služby z Jihokarelského odboru sociální a zdravotní péče (Eksote). Tato organizace byla jedním z partnerů pilotního projektu zaměřeného na rozvoj podpory řízené člověkem ve Finsku. Díky projektu nakonec Sirpa dostala možnost říci, jaké služby opravdu chce. „Poprvé v životě jsem cítila, že mi naslouchají. Zpočátku jsem váhala – zvládnu to sama? Pak jsem si ale řekla, že horší to být nemůže.“

Sirpa využívá osobní asistenci několik hodin denně podle toho, jak potřebuje. Tyto služby jsou teď dokonce levnější než dřív. A přitom se kvalita jejího života výrazně zlepšila. Proč to trvalo tak dlouho? Proč bylo zapotřebí pilotního projektu, aby se taková věc dala udělat? „Když jsem se odstěhovala z domova mého dětství, mohla jsem jít jedině do chráněného bydlení. Pak se rozvinul systém osobní asistence. A díky podpoře zaměřené na člověka teď lidem lépe naslouchají," říká Sirpa.

Díky rozhodování s podporou může Sirpa služby, které využívá, sama řídit. Ona rozhoduje o tom, jak chce žít svůj život a jaké služby potřebuje.

Tipy a náměty pro školitele:

¹⁵ Ibid, p. 9-13

Požádejte účastníky, aby se rozdělili do skupin po třech. Jeden člověk se bude dotazovat druhého, jakou podporu a služby ve svém životě potřebuje; jejich obsah, intenzita, obecný popis. Třetí člen skupiny načrtne schéma podpory, kterou daná osoba ve svém životě potřebuje.

Pak kresby shromážděte a dejte účastníkům několik minut na to, aby si je prohlédli a zaznamenali alespoň pět podobností a pět rozdílů mezi nimi, které našli. Požádejte účastníky, aby popřemýšleli o tom, jak důležitá je pro osoby s postižením individuální podpora vycházející z jejich vlastních potřeb.

Další důležitou součástí každodenního života jsou dovednosti potřebné k tomu, aby člověk žil zdravě, bezpečně a spokojeně. Podpora při rozhodování může přispívat ke spokojenému životu lidí, i když se některá rozhodnutí mohou zdát nedůležitá – např. výběr oblečení nebo výběr jídla, na které má člověk chuť. Andrejův příběh ukazuje, jak i „nedůležité“ rozhodnutí může napomoci rozvoji základní dovednosti.

Příklad dobré praxe poskytování podpory v rozhodování týkajícím se každodenního života – RC Zelda (Lotyšsko)

Andrej je mladý muž s postižením. Žije s rodinou v bytě. Nemluví a před několika lety odmítl vycházet z bytu. Z tohoto důvodu ukončil své vzdělání a v souvislosti s tím se velmi zredukovala jeho síť podpory.

Andrej má rád lidi a rád s nimi komunikuje, rád vaří, neustále sleduje v televizi všechny pořady o vaření. Pak žádá ostatní členy rodiny, aby vařili podle receptů, které našel. Často se vaření sám zúčastní, když se třeba chystá nějaká domácí oslava, ale nikdy nevařil sám. Současně je velmi důležité (i z hlediska rodiny), aby zvládl některé dovednosti potřebné k sebeobsluze (připravit si jednoduché jídlo, obléknout se, uklidit si pokoj, umýt nádobí). Andrejovi rodiče se snažili najít nějakého učitele nebo dobrovolníka, který by ho dlouhodobě navštěvoval, chtěl by s ním navázat vztah a porozuměl by způsobu jeho komunikace.

Organizace RC Zelda a její podpůrci uspořádali schůzku s Andrejem a jeho rodiči, na níž šlo o plánování zaměřené na člověka. Cílem bylo najít někoho, kdo bude Andreje pravidelně navštěvovat a pomůže mu naučit se vařit – vypracovat si určité dovednosti. Pro Andreje by to zároveň byla komunikace s někým jiným než s rodinou.

Během těchto setkání se podpůrce snažil vybudovat s Andrejem vztah založený na důvěře a postupně se učil rozumět nuancím v jeho chování, komunikaci a způsobu rozhodování. Během prvních dvou setkání Andrej s podpůrcem nekomunikoval, seděl ve vedlejší místnosti nebo opodál, ale nedíval se a nezapojoval se. Během třetí návštěvy začal Andrej vařit, postupoval podle pokynů uvedených v receptu, ale dělal jenom ty úkony, které se mu líbily (např. sekal a krájel nebo pracoval s mixérem). Později začal dávat najevo, co si přeje a jak se staví k různým činnostem (mytí rukou, přidávání soli) a dělal si legraci (přidával ingredience v nesprávném pořadí). Tyto komunikační prvky ukázaly, že Andrej dokáže samostatně nebo s podporou činit malá rozhodnutí a že dokáže tato rozhodnutí nebo postoje sdělovat členům rodiny a podpůrcům. Zanesli jsme veškeré informace o Andrejovi do jeho individuálního plánu a pokračovali jsme v hledání vhodného učitele podle toho, co jsme se o Andrejovi dozvěděli. Nakonec jsme našli vhodného člověka, který Andreje každý týden navštěvuje a pomáhá mu rozvíjet dovednosti potřebné k běžnému životu.

Tipy a náměty pro školitele:

Požádejte účastníky, aby se zamysleli nad svými blízkými, s nimiž se vidí každý den. Co by tito lidé mohli uvést jako velmi důležité v každodenním rozhodování? (Ranní rituály, první minuty v práci, procházka se psem atp.). U každého člověka udělejte seznam těchto drobných důležitých věcí.

6.4 Rozhodování týkající se rodičovství – příklady dobré praxe

Otázkám rodičovství u lidí s postižením začala být věnována větší pozornost teprve nedávno a tato oblast zatím není dostatečně prozkoumána.

Ze studií vyplývá, že rodičům s postižením intelektu jsou děti odebírány ve 40–60 % případů¹⁶, přičemž hned po narození je to v 10 % případů. Statistiky rovněž uvádějí, že v případě rodičů s postižením intelektu je 15–50x pravděpodobnější, že jim budou děti odebrány¹⁷. Existují oprávněné obavy, že odebírání dětí je v mnoha případech výsledkem nedostatečné podpory rodinám a nikoli neschopnosti rodičů postarat se o ně.

Podpora při rozhodování může být pro rodiče s postižením vhodný způsob, jak udržet rodinu pohromadě a postarat se o dítě co nejlépe. V současné době se rodiče s postižením potýkají s různými překážkami, které jim brání v informovaném rozhodnutí mít dítě a vychovat je. V článku "Rozhodování s podporou pro ženy s postižením intelektu" (Supported Decision Making for Women with Intellectual disabilities)¹⁸ uvádí autorky Sue McGaw a Sue Candy tyto překážky: nesouhlas a obavy okolí, špatné zacházení při vlastní výchově, sociální a ekonomická deprivace, nedostupné informace, nulová podpora. Rozhodnutí, která by tyto matky činily, jsou přitom stejná jako rozhodnutí, která činí ostatní matky: plánování těhotenství, rozhodnutí týkající se otázek ochrany dítěte, zajištění bezpečného a klidného prostředí pro sebe i pro děti, získání rodičovských dovedností atd.

Příklad dobré praxe poskytování podpory v rozhodování týkajícím se rodičovství – RC Zelda (Lotyšsko)

Anna je mladá matka s postižením, která se obrátila na organizaci RC Zelda se žádostí o podporu v šestém měsíci těhotenství. Učinila důležité rozhodnutí dítě si ponechat, ale pak se objevila řada problémů a bylo nutné provést další kroky:

- Obhájit své právo stát se matkou, neboť poskytovatelé služeb jí vyhrožovali, že dítě jí bude odebráno hned poté, kdy se narodí;
- Najít si místo, kde bude s dítětem bydlet (ve společném zařízení to nebylo možné);
- Učinit rozhodnutí ohledně vztahu s otcem dítěte;
- Stát se „dobrou matkou“, což znamenalo:
  - vyřešit problém se svým agresivním chováním, získat komunikační dovednosti;
  - získat rodičovské dovednosti;
  - zvládnout požadavky každodenního života a zajistit pro dítě bezpečné prostředí, což znamenalo plánovat rozpočet, naučit se nakupovat a naučit se platit veškeré účty.

¹⁶ Dr Sandra Baum, Parents with Intellectual Disabilities: <http://www.intellectualdisability.info/family/articles/parents-with-intellectual-disabilities>

¹⁷ Ibid.

¹⁸ McGaw, S. & Candy, S. Supported Decision Making for Women with Intellectual Disabilities // Parents with Intellectual Disabilities: Past, Present and Futures. Wiley & Sons, 2010. Pp. 137-154

Uzavřela dohodu o rozhodování s podporou se dvěma podpůrci z organizace RC Zelda – s právníkem a sociální pracovnící.

Tipy a náměty pro školitele:

Účastníci se rozdělí na menší skupiny. Jedna z účastnic si vybaví, jak ji vychovávali, nebo jak ona vychovávala dítě. Skupina pak tyto příběhy prodiskutuje a na papír nakreslí kruh podpory pro rodiče – kdo nabídl pomoc, radu, kdo ovlivňoval způsob výchovy.

6.5 Rozhodování ohledně zdravotní péče – příklady dobré praxe

Podpora při rozhodování v otázkách týkajících se zdraví a zdravotní péče může spočívat v neformálním rozhodování, např. co se týká udržování nebo zlepšování zdravotního stavu (např. zdravý životní styl, to znamená dostatek fyzické aktivity, vhodný jídelníček, pravidla správné hygieny, poučit se o sexuálním a reprodukčním zdraví, poučit se o škodlivosti pití alkoholu a kouření). Může jít ale také o formální rozhodování v případě zajištění přístupu k odbornému lékaři, v případě různých medicínských postupů, souhlasu s léčbou, rozhodnutí, zda užívat či neužívat medikaci atd.

Bylo by užitečné, kdyby každý člověk (s postižením nebo bez postižení) vydal určité předběžné prohlášení týkající se zdravotní péče o sebe sama v budoucnu. Účelem takového prohlášení je možnost vyjádřit svou vůli a své preference s předstihem. Pokud jde o psychiatrickou péči, předběžná instrukce se vystaví písemně a obsahuje pokyny dané osoby, týkající se toho, jak si tato osoba přeje či nepřeje být léčena. V předběžném prohlášení může být také uvedeno, jaká léčba nebo medikace u dané osoby funguje a jakou si naopak nepřeje.

V následujících oddílech popisujeme dva modely, jež byly vypracovány před tím, než OSN přijala Úmluvu. Je to *pacientův důvěrník* a *smlouva se členy sítě (network contract)*. Každopádně lze tyto modely považovat za předchůdce rozhodování s podporou v dnešním slova smyslu.

a) Důvěrník v psychiatrické péči (Holandsko a Litva)¹⁹

Důvěrník jakožto model podpory v psychiatrické péči je koncept, který vznikl v Holandsku v osmdesátých letech a v holandských psychiatrických léčebnách se uplatňuje od roku 1994. Úkolem důvěrníka je poskytnout člověku s postižením, prodávajícímu psychiatrickou léčbu, rady a pomoc ohledně záležitostí spojených s přijetím na psychiatrickou kliniku a s léčbou. V případě, že má člověk s postižením nějaké stížnosti, důvěrník mu na základě mediace pomáhá uplatňovat jeho práva tím, že poskytne všechny potřebné informace, aby podporovaná osoba mohla učinit informované rozhodnutí, a tím, že identifikuje nedostatky systému. Důvěrník je nezávislý na poskytovateli psychiatrické péče a musí člověka s postižením podporovat v jeho vztahu s poskytovatelem psychiatrické péče.

Důvěrník se ve své činnosti drží několika hlavních zásad. Měl by prošetřit každou stížnost ze strany osoby s postižením; vždycky by měl stát na straně podporované osoby s postižením; měl by jednat jedině v souladu s přáním podporované osoby a s jejím souhlasem; veškerá pomoc ze strany důvěrníka by měla být důvěrná.

¹⁹ Tento popis vychází z výzkumu modelu důvěrníka, jenž získala organizace RC Zelda během svého studijního pobytu v Holandsku v roce 2010 a z písemných informací poskytnutých organizací Lithuanian Disability Forum.

V případě, že si osoba s postižením během hospitalizace v psychiatrické léčebně chce stěžovat, důvěryhodná osoba může pomoci stížnost zformulovat (písemně) a předložit ji odpovídajícímu orgánu. Kromě toho může zorganizovat schůzku a aktivně zprostředkovat a podpořit řešení problémů zmíněných ve stížnosti. Pokud si podporovaná osoba přeje, důvěrník může postoupit stížnost i externímu orgánu nebo právnímu zástupci.

Holandský model důvěrníka převzali v Litvě a uplatnila jej nevládní organizace „Mental Health Perspectives“ v psychiatrické léčebně Varasos ve Vilniusu v letech 2006–2010. Podle organizace Lithuanian Disability Forum poskytoval důvěrník podporu především v následujících oblastech:

- dobrovolná a nedobrovolná hospitalizace;
- otázky denního režimu v léčebně;
- přezkum diagnózy;
- otázky spojené s právní způsobilostí;
- nedostatek personálu, profesionální etika personálu a další strukturální nedostatky.

Tento model podpory se osvědčil, neboť efektivně chránil lidská práva osob s postižením hospitalizovaných v psychiatrických léčebnách. K pozitivním aspektům lze přičíst to, že lidé s postižením získali možnost se ozvat. Bylo dosaženo jisté rovnováhy moci, což znamenalo, že v případě konfliktu mezi osobou a pracovníkem léčebny nestojí tato osoba sama proti personálu, ale má podporu ze strany důvěrníka.

b) Smlouva se členy sítě, Network contract (příklad ze Švédska)

Tento model vyvinula Laila Gentzel, která tuto svou zkušenost popisuje v brožuře „A Network Contract – A tool for clarity and cooperation in recovery“²⁰ (Síťová smlouva – nástroj pro zajištění průhlednosti a spolupráce při léčbě.) L. Gentzel byla několikrát hospitalizována kvůli svým manio-depresivním stavům a společně se svou rodinou, přáteli a odborníky na psychiatrickou péči vytvořila smlouvu se členy sítě, jejímž cílem bylo „předcházet manickým fázím, nebo je aspoň co nejvíce mírnit“.²¹

V této smlouvě je popsána rovněž zodpovědnost paní Gentzel, pro niž byla smlouva sepsána (např. užívat předepsané léky a nesnažit se snižovat jejich dávky, pokračovat v pravidelné psychoterapii). V případě, že by paní Gentzel chtěla změnit medikaci, svolá se schůzka všech členů sítě, na níž se prodiskutuje toto rozhodnutí, a každý člen může zvážit svůj postoj. Dále je ve smlouvě obsažen seznam kroků, které musí každý člen sítě podniknout v případě, že by paní Gentzel svou zodpovědnost nedokázala plnit, např. co je třeba udělat, když se objeví rané známky mánie anebo když začne být manická. Smlouva obsahuje i přesné pokyny pro léčbu manické epizody i pokyny pro každého člena sítě podpory (co má v takové situaci dělat); např. její bratr a kamarádka přijali úkol hradit její účty a poskytnout nějaké kapesné. Další členové sítě se zavázali, že budou zalévat květiny, kontrolovat poštu, zruší předplatné novin, zajistí určitý počet návštěv (např. každý čtvrtý den).²² Tato smlouva by se měla každý rok vyhodnotit.

Do sítě patří samotná osoba, pro kterou byla vytvořena (Laila Gentzel); odborníci na psychiatrickou

---

²⁰ Laila Gentzel, A Network Contract, A tool for safe recovery, University of Central England, Centre for Community Mental Health, 2006, pp. 67

²¹ Ibid, str. 28

²² Ibid, str. 28-34

péči (lékař, osobní pečovatelka); lidé, od nichž se očekává, že během Lailina akutního stavu budou aktivně pomáhat, a další lidé, jejichž jediným úkolem je podat zprávu konkrétnímu členu sítě o tom, že se objevila známka mánie. Ve zmíněné publikaci paní Gentzel uvádí, co se v rámci sítě odehrálo (tyto příběhy vyprávěla její kamarádka, bratr, pečovatelka a lékař), k jakým došlo chybám a co naopak fungovalo dobře.

K pozitivním aspektům a výhodám takové smlouvy řadí paní Gentzel následující věci:

- Každý člověk dostane za úkol dělat konkrétní věci, jež jsou ve smlouvě jasně definovány;
- Každý člen sítě smí v rámci sítě porušit pravidlo utajení za účelem zlepšení komunikace o pocitech a souhlasí s provedením určitých konkrétních kroků (pro vnější svět mimo síť utajení stále platí);
- Uspornění komunikaci díky telefonním číslům všech členů sítě uvedených ve smlouvě.²³

V neposlední řadě paní Gentzel ve své publikaci zmiňuje rady pro každého, kdo by chtěl sepsat podobnou smlouvu. Říká, že smlouva se členy sítě by měla být krátká, ale zcela jasná a měla by obsahovat zodpovědnost a úkoly, jež má plnit daná osoba (pro kterou byla smlouva uzavřena); dále zodpovědnost rodiny a přátel, jakož i zodpovědnost a úkoly poskytovatele psychiatrické péče.²⁴

6.6 Rozhodování ohledně vzdělávání a práce – příklady dobré praxe

Rozhodování týkající se vzdělávání – RC Zelda (Litva)

Sofia je mladá žena s postižením. Nedávno jí byla navrácena právní způsobilost, a tak si začala plánovat rozhodnutí týkající se vzdělání a kariéry. Situace byla komplikována tím, že v rodině se odehrávaly konflikty, při kterých na ni pohlíželi jako na nezodpovědného člověka, který nemůže a v žádném případě by neměl žít sám. Rodina se však o ni vždycky starala a všichni její členové projevíli zájem a chuť podílet se na plánování. Jednu z nejdůležitějších informací poskytla jedna příbuzná, která při plánování řekla, že na Sofii obdivuje její schopnost šít a že tato dovednost je pro ni velmi důležitá. Sofia s tím později souhlasila a řekla, že by se šití mohlo stát její profesí.

Když ale Sofia popisovala samu sebe a vysvětlovala, co je pro ni důležité, neustále opakovala, že se chce rozvíjet a učit se nové složitější věci, např. studovat ve škole astronomii. Současně ale příbuzní tvrdili, že by to pro ni byla ztráta času a že se musí místo toho vyučit nějaké profesi. Ozřejmilo se to ve chvíli, kdy jsme při plánování vyplňovali tabulku obsahující kladné a záporné věci v životě, jak je vidí Sofia a jak je vidí rodina: „Co si myslí Sofia, že jsou pozitivní věci v jejím životě a co má smysl dělat – učit se něco obtížného a složitého. Co si myslí ostatní, že je negativní a nemá smysl to dělat – studovat něco, čemu Sofia nemůže porozumět“.

Později jsme přišli na to, že jádrem rodinného konfliktu byl právě tento rozpor. Pro Sofii bylo studium obtížných věcí velmi úzce spjato s vlastní sebeúctou. Dokončovala školu po dlouhé pauze ve vzdělávacím procesu a nechtěla být považována za „postižené dítě“ jako její spolužáci – byla už přece dospělá. Její příbuzní ale vycházeli z velmi praktických úvah. Sofia potřebuje co nejdříve zaměstnání, protože je dospělá a všichni příbuzní, kteří ji finančně podporují, jsou již staří.

²³ Ibid, str. 50

²⁴ Ibid, str. 51

Tipy a náměty pro školitele:

Požádejte účastníky, aby se na pár minut zamysleli nad tím, jaký význam v jejich životě mají znalosti. Můžete jim položit některou z následujících otázek: 1) Jaký poznatek byl pro vás obzvláště důležitý pro to, abyste si uvědomili, jakou roli ve vašem životě hraje praktické a teoretické znalosti? 2) Jak jste poznali, že jste si tuto znalost osvojili? 3) Kdo vám o tom řekl, kdo vás to naučil? Kdo se nejvíce snažil, abyste se to naučili? 4) Jak tuto znalost používáte ve svém životě nyní? 5) Co by si ti lidé pomysleli, kdyby se dozvěděli, že takovou věc znáte a umíte? Požádejte účastníky, aby se rozdělili do menších skupin a podělili se o své zkušenosti a příběhy.

6.7 Budování sítě podpory – příklady dobré praxe

Jedna z variant pro implementaci rozhodování s podporou spočívá v tom, že se nevybere jeden podpůrce, ale vytvoří se celá síť podpory. Může to být výhodné pro osoby, které už mají v komunitě vytvořeny silné vazby a je to dobré v případech, kdy cílem je zmobilizovat komunitu kolem lidí s postižením a jejich potřeb. Stejně jako v případě jednoho podpůrce je zásadní, aby si podporovaná osoba vybrala všechny členy sítě podpory sama na základě vztahu vzájemné důvěry. Tento praktický postup se též nazývá „kruh podpory“ a poprvé jej zavedla obhájkyně inkluze Marsha Forest. Na obrázku s kruhy je uprostřed osoba s postižením a ta do jednotlivých kruhů umísťuje různé lidi s tím, že v nejbližším se nacházejí ti, kteří ji nejvíce podporují:

1. V kruhu intimity jsou lidé, které má osoba s postižením ráda.
2. V kruhu přátelství jsou přátelé a kamarádi.
3. V kruhu účasti jsou lidé, které osoba zná, jako např. kolegové, ale nejsou natolik blízcí, aby byli považováni za kamarády.
4. V kruhu výměny jsou lidé, kteří jsou placeni např. za poskytování služeb²⁵.

Jednou z dobrých praktik popsanou v „Příručce slibných praktických postupů při řešení právní způsobilosti a v přístupu ke spravedlnosti“ je projekt nazvaný „Síť podpory – jak umožnit lidem s postižením intelektu získat kontrolu“, který byl realizován v letech 2011–2017 v Bulharsku organizací „Regionální společnost pro podporu lidí s postižením intelektu“ (Regional Society for Support of People with Intellectual Disabilities = RSSPID). V rámci tohoto projektu se podařilo vytvořit síť podpory 53 osobám s postižením, přičemž u čtyř se podařilo soudně zrušit opatrovnictví, neboť se prokázalo, že poskytování odpovídající podpory může být lepším řešením než omezení právní způsobilosti.²⁶

Další projekt, který využívá přístup založený na kruhu podpory, zahájila irská organizace „Brothers of Charity Services Clare“. Tato organizace sama definuje svou praxi takto: „Kruh podpory je skupina lidí, kteří se spojili ze solidarity s určitým člověkem a chtějí pracovat na tom, aby tomuto člověku v centru pozornosti pomohli uskutečnit své sny a vize ... Kruh podpory zásadně nepředstavuje placenou podporu. Členové kruhu jsou zde proto, že jsou rádi, když mohou svůj čas a energii věnovat dosažení skutečných pozitivních změn v životě člověka, na němž jim velmi záleží“²⁷. Organizace tuto praxi

²⁵<http://trainingpack.personcentredplanning.eu/index.php/en/circles>

²⁶ http://www.firah.org/centre-ressources/upload/notices3/2015/bag_ajupid_uk_2015_bv.pdf,
http://bapid.com/bapid/?page_id=108&lang=en

²⁷ National Annual Report 2011 Brothers of Charity Services Ireland: <http://www.brothersofcharity.ie/pdfs/boc-report-2011.pdf>

používá za účelem vytvoření neformálních sítí kolem rodin, jimž členové organizace pomáhají a zůstanou s nimi navždy. Organizace se vyhýbá zapojování placených pracovníků a snaží se angažovat lidi různých generací. Účel kruhu a vize dané osoby by měly být jasné, aby se našli lidé, kterým o dosažení cíle skutečně jde. Měla by zde být snaha o to, aby pro odpůrce bylo přijatelné, že se kruh postupně rozrůstá a jednotliví členové kruhu mají možnost a čas na to, aby danou osobu s postižením dobře poznali. Organizace "Brothers of Charity Services Clare" vytváří takové kruhy nejen pro jednotlivé osoby, ale i pro celé rodiny²⁸.

6.8 Rozhodování týkající se budoucnosti – příklady dobré praxe

Plánování budoucnosti je jedna z hlavních oblastí, kde lidé s postižením musí učinit zásadní rozhodnutí týkající se jejich života. Rozhodování ohledně budoucnosti může zahrnovat i otázky zmiňované výše.

Příklad rozhodování s podporou ohledně budoucnosti – Quip (Česká republika)

Lucie je mladá žena, která trpí atypickou formou autismu, má potíže s učením a projevuje se u ní problémové chování. Hodně mluví a zpívá, ale slova pro ni mají jiný význam než pro lidi v okolí (problémy s komunikací v rozhodování s podporou viz níže).

Lucie prošla základním vzděláním, ale kvůli problémovému chování nemohla být přijata na střední školu. Nebylo ani možné zajistit pro ni nutnou každodenní podporu, kterou potřebovala. Rodiče se rozhodli uspořádat setkání, které bylo věnováno plánování zaměřenému na člověka a ustavení kruhu podpory; rovněž se mělo pokusit co nejlépe zorganizovat její budoucí život a studium, přičemž v centru pozornosti během celého procesu byla Lucie a její rozhodnutí.

Tříhodinové plánovací setkání se uskutečnilo v kanceláři Luciina otce, protože tam se cítila bezpečně. Měla tam svůj prostor, kde si mohla v případě potřeby odpočinout či se najíst. Rodina oslovila všechny, kdo s Lucií v poslední době intenzivně pracovali – osobní asistentky, učitele zpěvu, lektora výtvarné terapie, psycholožku. Byla tam také Luciina nejstarší sestra a rodiče. Na velké papíry, které jsme nalepili na zeď, lidé postupně psali důležité body ze života Lucie: kdo a proč se zde sešel, co máme na Lucii rádi, co je důležité pro Lucii nyní a co do budoucna, jakou potřebuje podporu. Poté jsme společně přemýšleli, co v životě Lucie funguje a co naopak nefunguje. Nefunkční věci jsme pak společně seřadili podle priorit a vznikl plán, jak vše kolem Lucie posunout o kousek dál. Byly stanoveny nejbližší úkoly včetně termínů, do kdy budou splněny a kdo to zařídí.

Byla přijata nejdůležitější rozhodnutí:

- 1) Pro Lucii se podařilo zajistit výukové programy, oblíbené hry a DVD, prostory pro současné a nové aktivity mimo domácí prostředí.
- 2) Byly navázány kontakty s dalšími dobrovolníky a asistenty, kteří pokračovali v nově nastavených aktivitách – výtvarničení, muzicírování a angličtině. Podařilo se nastavit a rozvíjet další aktivity: tanečně dramatickou, osvojování polštiny, trénink zaměstnání atd.

²⁸http://www.fedvol.ie/_fileupload/Sharing%20Innovative%20Learning/The%20Decision%20is%20mine/Circles%20of%20Support%20NFVB%20June%202012%20-%20Martina%20Rynne.pdf

3) Klíčové bylo zřízení blogu www.svetlucie.wordpress.com dokumentující Lucčino „výtvarničení“ v čase, výstavy, vernisáže a připravované akce. Do data dalšího velkého plánovacího setkání se uskutečnilo celkem osm výstav, z toho tři společné. Lucie se účastnila soutěží, mezinárodní internetové výstavy prací autorů s autismem, věnovala dva obrazy do charitativní aukce ve prospěch sdružení, které jí řadu let pomáhalo. Některé z jejích obrazů byly vydraženy na podnikové aukci realitní kanceláře Gaute, která se stala Lucčiným patronem. Některé obrazy byly zakoupeny jednotlivci či organizacemi. Takto získané prostředky umožňují Lucii pokračovat ve „výtvarničení“. Nové aktivity přinesly natáčení časosběrného dokumentu „Až do oblak!“, jehož veřejné premiéry v říjnu 2013 se zúčastnila také Lucie.

Luciina máma později plánovací setkání popisovala jako velký mezník pro Lucii i celou rodinu. „Lucie poprvé v životě zažila, že jí někdo vykal. Zvládla pojmenovat, co je pro ni důležité, co k tomu potřebuje nyní a co bude potřebovat v budoucnu. S plnou vážností vnímala setkání všech kolem ní. Poslouchala vyjádření přítomných o tom, co na ní obdivují, čeho si váží, co na ní mají rádi. Velmi silně vnímala přítomnost lidí, kteří se sešli „pro ni“.

Ukázalo se zde, že někdy mohou být řešení až překvapivě snadná a minimálně nákladná. Pojmenováním aktuálních potřeb a cílů se povedlo řadu problémů vyřešit přímo na místě.

Toto všechno pomohlo upevnit Lucčiny vazby ve společnosti, uvědomit si svoje přednosti, schopnosti a motivovat ji k dalším činnostem. Vše se pozitivně odrazilo na její celkové pohodě. Byly identifikovány Luciiny preference a potřeby, jakož i cíle a obavy, které měli její rodiče a blízcí lidé. Společné přemýšlení pomohlo nasměrovat Luciin život tam, kde se cítí dobře a kde může sama něčím přispívat.

Tipy a náměty pro školitele:

Zde můžete zadat malé individuální cvičení:

- 1) Účastníci kursu budou uvažovat o své budoucnosti, všemi důležitými rozhodnutími, která budou muset učinit v příštích 2–3 letech.
- 2) Pak je požádáte, aby zavřeli oči.
- 3) Ať si představí nějaké místo, které by bylo klidné, pohodové a bezpečné k tomu, aby tam mohli o těchto důležitých rozhodnutích přemýšlet. A ať si představí, že na takovém místě jsou. Jak to místo vypadá? Kde se nachází? Co je obklopuje? Jaké věci by tam měly být, aby se cítili v pohodě?
- 4) Dále nechť si představí osoby, které by tam měly být s nimi, když přemýšlejí o těchto důležitých rozhodnutích. Kdo to je? Kolik jich je? Jak by tyto lidi přivítali? Jak by jim poděkovali, že tam s nimi jsou?
- 5) Dejte účastníkům pár minut na to, aby na tomto imaginárním místě s těmito lidmi chvíli pobýli.
- 6) Nakonec je požádejte, aby otevřeli oči a podělili se o svou zkušenost.

7 Jak řídit proces poskytování podpory v rozhodování – dobrá praxe

7.1 Otázky komunikace

Někdy se stává, že podporovaná osoba nemluví (nepoužívá slova), nebo říká určitou věc, ale její chování naznačuje opak. Stává se také, že lidé, kteří nejsou s podporovanou osobou v těsném kontaktu, si nesprávně vyloží její způsob komunikace a v důsledku toho je těžké zajistit skutečně efektivní rozhodování.

Musím křičet – příběh Dubali z Velké Británie (Change, Spojené království)

Dubali: „Moje rodina, sestra a maminka mi pomáhají pochopit různé věci kolem bydlení nebo voleb. Když jde o hodně důležitá rozhodnutí, tak se do toho zapojí i další členové rodiny a mnohdy nechápou, co mám na mysli. To mě vystresuje a musím křičet! A často, když se něco pokazí nebo nepovede, tak mi to vyčítají.“

Chceme-li porozumět způsobu komunikace dané osoby, je dobré použít komunikační tabulky. Ty jsou velmi užitečným nástrojem používaným při plánování zaměřeném na člověka. Oba účastníci komunikace musí být schopni rozumět sdělení, která osoby s postižením sdělují lidem z okolí.

Vyplněná tabulka obsahuje informace o tom, co se odehrává právě teď v prostředí dané osoby a jaké sdělení se osoba snaží vyjádřit, co si přeje udělat odlišně. Níže naleznete příklad využití komunikačních tabulek.

Využití komunikačních tabulek při poskytování podpory v rozhodování – Quip (Česká republika)

Důvodem, proč bylo rozhodnuto vytvořit komunikační záznamovou tabulku, byl fakt, že lidé poskytující Lucii pomoc často nechápali její chování. Lucie výborně slovně komunikuje, nedělají jí potíže ani velmi složitá cizí slova. Tato její schopnost ale často mate okolí, které automaticky předpokládá, že Lucie velmi dobře ví, co a proč říká. Není tomu tak. Víme, co říká, nechápeme ale, co tím konkrétně myslí. To často vede k zásadnímu nepochopení. Funkční komunikaci stále trénujeme. Mluví v podstatě stále, když nemluví, zpívá.

Cílem setkání bylo porozumět více chování Lucie v různých situacích. Primárně bylo cílem porozumět jejímu chování a přijít na to, jak se okolí má v daných situacích chovat, aby to bylo pro Lucii nejlepší.

Komunikační záznamová tabulka vznikala na velké tabuli. Lidé společně přemýšleli, v jakých situacích se Lucie necítí dobře nebo kdy její chování není pro okolí čitelné. Zapisovali jsme svůj pohled na to, jak se Lucie v danou chvíli chová. Poté jsme hledali, kdy se toto chování objevuje, jaké má spouštěče či které okolnosti zde hrají roli. Přemýšleli jsme, co dané chování asi znamená, jak se Lucie v tu chvíli cítí a zda nám tím případně chce říct. Jako poslední jsme zapisovali, jak máme reagovat v těchto situacích tak, aby se Lucie cítila dobře. Zajímavé bylo, že mnohdy si stejné chování různí lidé vysvětlovali jinak a také podle toho reagovali jinak. V diskusi si tak lidé mohli mnohé věci ujasnit a porozumět jim. Poté, co jsme se shodli na významu chování, vznikla z pracovní tabulky komunikační záznamová tabulka, která pomáhá porozumět Luciinu chování v konkrétních situacích.

Komunikační záznamová tabulka:			
Situace, okolnosti:	Lucie dělá:	Lucie nám zkouší sdělit:	My, lidé kolem Lucie, děláme:
Večer či v noci, zejména když se blíží úplněk	Lucie říká: <i>„Nebudu spát už nikdy!“</i>	Vnitřní neklid signalizující nemožnost usnout	Nenutíme L. odejít spát v obvyklém čase, snažíme se o navození klidu a pohody, jsme trpěliví, nabízíme uklidňující čaj, zklidňující hudbu, postupně tlumíme světlo, tišíme hlas a hovor...
Náhlý výskyt ruchu, šelestu, vibrací, nepříjemných zvuků v okolí (od sousedů v domě nebo venku), například sekání, ťukání, vrzání, šumění rádia, ...	Říká, křičí: <i>„Vytáhni ho za nohy ze zdi!“</i> <i>„Vrať ten nábytek a odejdi!“</i> <i>„Vypadni!“</i>	Lucie je rozrušená, rozzlobená, nelíbí se jí zvuky, které slyší	Pokud to jde, zamezíme těmto zvukům. Pokud to jde, jdeme s Lucií někam jinam Pokud to nejde, přehlušíme je vytvořením zvukové clony – rádio, myčka, pračka, větrák, vysavač – postupně samostatně, podle situace v kombinaci.
Kdykoli	Lucie se ptá: <i>„Kdy budu mít pražskej klid?“</i>	Lucie se potřebuje ujistit, že opět navštívíme paní doktorku v Praze, která pomáhá Lucii vyladit organizmus	
Kdykoli	Lucie se ptá: <i>Můžu mu to sebrat?</i> <i>Víš to, znáš to, nechci na to pomýšlet, ani si to domýšlet....</i>	Lucie se potřebuje ujistit, že je někdo nablízku, s kým může mluvit Navazuje hovor	Čeká na odpověď Ne, jenom půjčit! Pak sama pokračuje: A pak mu to zas vrátit! Začne a čeká na dopovězení, když nereagujeme, napovídá...
Kdykoli	Lucie říká dost důrazně: <i>„Spolknou devítku!“</i>	Lucie je v nepohodě, stoupá u ní napětí	Odpovídáme: Jak má XY poznat, kdy má za tebou přijet?

Při nějaké činnosti (nejčastěji výtvarné)	„Spolknu jedničku!“ „Bez osmi hodin!“ „Bez času to jde!“ Lucie důrazně říká: „Neodcházím od tématu!“ „Necouvám od tématu!“	Lucie se snaží soustředit na činnost, většinou „výtvarničení“	Neděláme nic.
Vznikl také slovník, který vysvětluje význam některých slov, které Lucie používá:			
Slovo, pojmy:		Obsah pojmu:	
Ježek		Strýc Jirka (má vlasy ostříhané na ježka)	
Ferdyš		Kocour strejdy Jirky	
Jsem OK		Můžu pracovat, malovat, učit se, jsem v pohodě	
Nedívej se za záda!		Stříhání vlasů u kadeřnice	
Podivín		Místo, kde je něco špatně	
Tombola /Tomboluňk		Šternberk – město, kde několik let žila babička Marie	
<p>Komunikační záznamová tabulka i slovník slov jsou živé materiály a neustále se doplňují, aktualizují tak, jak se mění Lucina komunikace a chování.</p> <p>Rodina pro Lucii vytvořila virtuální prostor, kde tyto dokumenty naleznou všichni lidé, kteří s Lucií aktuálně přicházejí do kontaktu. Všichni mají přidělené přístupové údaje, aby mohli sdílet důležité informace o Lucii.</p> <p>Tipy a náměty pro školitele:</p> <p>Luciin příběh je velice silný. Jakmile jej popíšete účastníkům kursu, je vhodné vyzkoušet si práci s komunikačními záznamovými tabulkami. Skupina se rozdělí na trojice, přičemž jeden člověk je dotazovaný (popíše, jak nějaký jeho příbuzný nebo blízký kamarád / kamarádka komunikuje), další člen skupiny se dotazuje a třetí během interview vyplňuje tabulku. Když je tabulka vyplněná, dostane ji do rukou dotazovaná osoba, aby zkontrolovala, zda jsou zanesené informace relevantní.</p>			

7.2 Zvládání rizik a řešení chyb

Každý má právo přijímat vlastní rozhodnutí včetně práva na chyby. Podpůrce nebo síť podpory může hrát velmi důležitou roli při objasňování možných rizik vyplývajících z rozhodnutí, které osoba chce přijmout.

Příklad identifikace a zvládnutí rizika při podporovaném rozhodování – Quip (Česká republika)²⁹

Elena, 34 let, prodělala během dvanácti let dvě těžké psychické ataky, což vedlo k dlouhodobé hospitalizaci v psychiatrické léčebně. Zejména během druhé ataky Elena utratila všechny naspořené peníze a dokonce si ještě musela půjčit. Většina peněz šla na zboží a služby, které v té době nepotřebovala. Jejím rodičům se podařilo část objednaného zboží vrátit a smlouvy na některé služby zrušit. Poté rodiče požádali u soudu o omezení její právní způsobilosti pro případ nakládání s většími částkami. Soud šel ale ještě dále a místo toho omezil Eleninu právní způsobilost pro jakékoli právní transakce a smlouvy a ponechal jí možnost nakládat maximálně s 1000 Kč měsíčně. Její otec byl ustanoven opatrovníkem. Přesto však dodneška Elena splácí dluhy způsobené jejími nepotřebnými a drahými nákupy.

Během pěti let, které uplynuly od rozhodnutí o omezení právní způsobilosti, se Elenin stav stabilizoval. Užívala medikaci a pravidelně navštěvovala svého psychiatra. Vzhledem k tomu, že se její stav zlepšil, Elena se rozhodla požádat u soudu o navrácení právní způsobilosti. Hlavním důvodem této žádosti byl její pocit stigmatizace, když se snažila najít si práci jinde nežli v chráněném zaměstnání. Elena se rovněž poradila se svým terapeutem v chráněném bydlení, právníkem a sociálními pracovníky (jedna z nich byla z Quipu) a rozhodla se, že svou žádost o navrácení právní způsobilosti doplní plánem podpory zaměřeným na její psychické zdraví a řešení finančních otázek.

Když si Elena ujasnila, co je pro ni podstatné a kdo jsou nejdůležitější lidé, jimž důvěřuje, a když vyslechla názory těchto lidí na to, co je pro ni důležité, bylo možné začít mluvit otevřeně o rizicích spjatých s jejím psychickým zdravím a s řešením finančních otázek a rovněž o tom, jaké důsledky by mohlo navrácení právní způsobilosti mít.

V souvislosti s psychickým zdravím se hovořilo o následujících důležitých oblastech a byli určeni konkrétní podpůrci:

Jakou pomoc Elena potřebuje	Co je nezbytné a kdo to udělá:
Rozpoznat včas blížící se ataku a zastavit ji bez hospitalizace	Je třeba být s Elenou v pravidelném kontaktu – scházet se s ní a vidět, jak se jí daří. Elena bude pravidelně ve styku se svou rodinou, hlavně s rodiči. V rámci komunity, v níž žije, se denně setkává s rodinou N. Elena se dohodla s rodiči a s rodinou N., že budou její situaci sledovat.
Poznat varovné symptomy ukazující na blížící se ataku.	Je třeba, aby Elenu její blízcí lidé upozornili na varovné symptomy. Elena se dohodla s dalšími lidmi s komunity, s nimiž se denně stýká, jakož i se svou rodinou, že ji na varovné symptomy budou upozorňovat.
Když se blíží ataka, kontaktovat psychiatra.	Psychiatr může Eleně pomáhat zvládat její situaci bez hospitalizace. Elena se dohodla s rodiči a s rodinou N., že jí pomůžou s návštěvou u psychiatra, tj., doprovodí ji. V případě, že Elena nebude schopna situaci vyhodnotit objektivně,

jeden z výše uvedených lidí bude muset zavolat psychiatrovi. Z tohoto důvodu Elena psychiatrovi představila rodinu N. Rodiče jsou s psychiatrem rovněž v kontaktu.	
V oblasti finančních otázek se hovořilo o následujících důležitých oblastech a byli určeni konkrétní podpůrci:	
Porada týkající se bankovních operací	Když bude potřeba, pomůže matka
V případě, že Elena v důsledku další potenciální ataky uzavře nevýhodné smlouvy, bude potřebovat pomoc se zrušením smluv anebo se zpětným získáním peněz.	Až Elena znovu získá právní způsobilost, zplnomocní svou matku a jednoho z manželů N. k tomu, aby požádali o neplatnost Elenina právního úkonu, který by jí způsobil újmu, pokud by v důsledku momentálního zdravotního stavu nebyla schopna zajistit neplatnost sama.
Tipy a náměty pro školitele:	
Po představení Elenina příběhu požádejte účastníky, aby si ve dvojicích pohovořili o obtížných rozhodnutích, která museli učinit (jeden se táže, druhý je dotazovaný).	
Požádejte účastníky, aby:	
1) Uvedli jedno velké rozhodnutí (nikoli těžké z emocionálního hlediska), při kterém potřeboval podporu jiných lidí;	
2) uvedli případ s potenciálními riziky, kdy při rozhodování potřebovali dodatečnou podporu, aby neudělali chybu;	
3) uvedli, kdo a v jakých oblastech a do jaké míry jim pomohl při rozhodování a dále při zvládnutí rizik;	
4) nakonec si prohodí role.	
Při zpětné vazbě každý účastník zmíní důležité rozhodování partnera, s nímž byl/a ve dvojici a co na tomto rozhodnutí obdivoval (1–2 minuty).	

8 Vzájemná pomoc při rozhodování

Osobní ombudsman (Švédsko)

Bylo prokázáno, že vzájemná nápomoc je užitečná a velmi účinná i v oblasti rozhodování s podporou. Např. Švédsko zavedlo v roce 2000 celostátní systém tak zvaného osobního ombudsmana. Osobní ombudsman poskytuje podporu lidem s duševním onemocněním³⁰ v tom, aby získali kontrolu nad svou situací; dokáže identifikovat jejich potřeby péče, navrhnout akční plány a zajistit pro podporovanou osobu potřebnou pomoc³¹.

Jedním ze subjektů, které poskytují službu osobního ombudsmana velmi dobře a efektivně, je nevládní organizace „PO Skåne“, kterou založily „Swedish National Association for Social and Mental Health“ a „Swedish Schizophrenia Fellowship Association“. Tato organizace je plně řízena lidmi s duševním onemocněním. Ombudsman se zaměřuje na podporu těch osob s duševním onemocněním, k nimž se lze jen velmi těžko přiblížit – mohou to být lidé bez domova nebo lidé žijící zcela izolovaně. Ombudsman pracuje pouze se souhlasem člověka, kterému poskytuje podporu. Než se podaří vybudovat takový vztah, kdy lze začít řešit zásadní záležitosti, může to trvat i několik let.

Publikace „Zrodila se nová profese“ – Personligt ombud, PO“ zdůrazňuje, že úkolem ombudsmana je pomáhat lidem vyjádřit své potřeby, a tudíž je důležité, aby si ombudsman s člověkem, kterému pomáhá, dobrý vztah založený na důvěře.³²

---

³⁰ Centre for Disability Law and Policy, National University of Ireland, A study on the Equal Recognition before the law. Contribution towards the Council of Europe Strategy on the Rights of Persons with Disabilities, Council of Europe, March 2017, p.66, <https://rm.coe.int/168070d7f5>

³¹ Ibid, p.66

³² Popis služeb organizace PO-Skåne je připraven s použitím informací poskytnutých Maths Jespersen, available on PO- Skåne website – <http://po-skane.org/in-foreign-languages/>

9 Závěry

Příklady dobré a slibné praxe shromážděné v této příručce představují teprve začátek, neboť podporované rozhodování je ve většině zemí stále ještě relativně novým konceptem.

Jsme si vědomi toho, že v celé řadě důležitých oblastí života je zapotřebí učinit kroky k tomu, aby bylo podporované rozhodování pro osoby s postižením dostupnější: např. je zapotřebí, aby se skutečná a účinná podpora využívala při rozhodování ohledně léčby a užívání léků, při rozhodování o založení rodiny a pěstování sexuálního vztahu, rodičovství atp.

Pokud víte o postupech, které by bylo možné považovat za dobrou nebo slibnou praxi v těchto či jiných oblastech života a které splňují kritéria uvedená na začátku této příručky, napište o nich prosím autorům této příručky na adresu: zelda@zelda.org.lv

10 Užitečné zdroje

10.1 Obecné informace o rozhodování s podporou

Výbor pro práva osob s postižením OSN, General Comment No. 1 (2014), Article 12 (Equal recognition before the law), Geneva: United Nations, 2014, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/1&Lang=en

Inclusion International, Independent but not alone: A Global Report on the Right to Decide, 2014, <http://inclusion-international.org/wp-content/uploads/2014/06/Independent-But-Not-Alone-final.pdf>

Mental Disability Advocacy Centre, Supported Decision making: an Alternative to Guardianship – http://mdac.info/sites/mdac.info/files/English_Supported_Decision-making_An_Alternative_to_Guardianship.pdf

Guide of promising practices on legal capacity and access to justice – <http://www.easpd.eu/en/content/ajupid-european-project-collection-promising-practices-access-justice-persons-disabilities>

World Health Organization, “Realising supported decision making and advance planning: WHO QualityRights training to act, unite and empower for mental health (pilot version)”, 2017 – <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/254808/1/WHO-MSD-MHP-17.8-eng.pdf>

Choices. A platform on supported decision making – <http://www.right-to-decide.eu/>

10.2 Příklady pilotních projektů poskytování podpory v rozhodování

Austrálie:

1) Jihoaustralský projekt rozhodování s podporou:

http://www.opa.sa.gov.au/resources/supported_decision_making

2) ADACAS Advocacy – Supported decision-making project:

<http://www.adacas.org.au/media/1083/spectrums-of-support-final-20130911.pdf>

Webová stránka “Support my decisions” – <http://www.support-my-decision.org.au/>

Bulharsko:

Bulharské centrum pro neziskové právo (BCNL) “Supported Decision-Making or how people with intellectual disabilities or mental health problems can live independent lives” (2014):

<http://inclusion-international.org/wp-content/uploads/2014/01/PodkrepEN.pdf>

Izrael:

Model poskytování podpory při rozhodování, realizováno organizací Bizchut, izraelské centrum pro lidská práva lidí s postižením – <http://bizchut.org.il/he/wp-content/uploads/2017/06/Support-system-Model-Bizchut.pdf>

Česká republika:

Pilotní projekt „Černá a bílá“, realizovaný organizací Quip:

<http://www.kvalitavpraxi.cz/projekty/probihajici-projekty/cerna-a-bila/> (česky)

<http://www.right-to-decide.eu/2014/10/black-and-white/> (in English)

Lotyšsko:

1) Pilotní projekt pro uvedení rozhodování do praxe v Lotyšsku, doba realizace 2014–2016, organizace RC ZELDA – <http://zelda.org.lv/en/zelda/pilot-project-of-supported-decision-making>

2) Projekt “Development of the description, organization and financing procedure for the support person service, implementation of the support person service pilot project and evaluation of the results of the pilot project”, ongoing (July 2017 – December 2020), realizovaný organizací RC Zelda: <http://zelda.org.lv/en/news/rc-zelda-commences-work-on-the-development-and-implementation-of-the-support-person-service-2619>

3) Videá

Michael Bach (Canada) – Video „Jiné vyprávění o postižení a rozhodování“ –

<https://www.opensocietyfoundations.org/voices/looking-differently-disability-and-decision-making>

Helen Sanderson Associates – Video „Dohoda o rozhodování“:

<http://helensandersonassociates.co.uk/person-centred-practice/person-centred-thinking-tools/decision-making-agreement/>

UC Davis MIND Institute (Medical Investigation of Neurodevelopmental Disorders): Video rozhodování s podporou – <https://www.youtube.com/watch?v=i0jd-J9Lozs>

YouTube kanál Kirsten Sanchirico, Lektor plánování zaměřeného na člověka

Informed Decision Making Training video – <https://www.youtube.com/watch?v=k2WKPMG9kNc>

Bizchut, Izraelské centrum pro lidská práva lidí s postižením (Human Rights Center for People with Disabilities) – Videos on Article 12 – <http://bizchut.org.il/en/551>

4) Kruhy přátel a Kruhy podpory:

Zdroje (knihy, DVD o kruzích přátel): <http://www.inclusion.com/circlesoffriends.html>

Circles Network. Circles of Support:

http://www.circlesnetwork.org.uk/index.asp?slevel=0z114z115&parent_id=115

Community Living BC, A guide for Self-Advocates Support Network:

<http://www.communitylivingbc.ca/wp-content/uploads/Support-Networks-A-Guide-for-Self-Advocates.pdf>